

ชื่อวิทยานิพนธ์ : การศึกษาวิเคราะห์สมาธิกับการบรรลุธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท
 ผู้วิจัย : นางสาวอรภักภา ทองกระจ่างเนตร
 ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)
 คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์
 : พระสุธีธรรมานวัตร, ผศ.ดร. ป.ธ.๕, M.A. (Pali & Sanskrit), Ph.D.
 : พระมหาบุญเลิศ ชุ่มมทสฺสี ป.ธ.๘, พธ.บ., พธ.ม. (ธรรมนิเทศ)
 : ดร.นันทพล โรจนโกศล วศ.บ., พธ.ม., พธ.ด.
 วันสำเร็จการศึกษา : ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ (๑) เพื่อศึกษาเรื่องสมาธิในพระพุทธศาสนาเถรวาท (๒) เพื่อศึกษาเรื่องการบรรลุธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท และ (๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์สมาธิกับการบรรลุธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ผลการวิจัยพบว่า สมาธิตามรูปศัพท์ หมายถึง ธรรมที่ข่มจิตอันฟุ้งซ่านไปในอารมณ์ต่างๆ ให้สงบลง สมาธิตามอรรถาธิบาย หมายถึง ภาวะที่จิตมีอารมณ์เป็นหนึ่ง สมาธิสามารถจำแนกได้หลายประเภท คือ ตามลักษณะ ตามหน้าที่ ตามอาการที่ปรากฏ และตามปทัฏฐาน ในคัมภีร์ชั้นอรรถกถาแยกสมาธิออกเป็นระดับ ๓ ระดับ คือ (๑) ขณิกสมาธิ (๒) อุปจารสมาธิ และ (๓) อัปปนาสมาธิ สมาธิมีหมวดธรรมที่เกี่ยวข้อง ซึ่งประเด็นที่สนใจ คือ นิเวศน์เป็นอุปสรรคของสมาธิ สมาธิเป็นส่วนหนึ่งของไตรสิกขา และสมาธิกับโพธิปักขิยธรรม นอกจากนี้การฝึกสมาธิยังมีอานิสงส์หลายประการ ซึ่งงานวิจัยนี้มุ่งเน้นเรื่องอภิญญา

การบรรลุธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท หมายถึง การได้ การเข้าถึง การสำเร็จ การทำให้แจ้งธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท การบรรลุธรรมมีความสำคัญ เนื่องจากการบรรลุเป็นการบรรลุจุดมุ่งหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา คือ พระนิพพาน โดยมีวิธีการปฏิบัติอยู่ ๔ แนวทาง คือ (๑) วิปัสสนามีสมณีนานา (๒) สมณีนานาวิปัสสนานานา (๓) สมณะและวิปัสสนาคู่กัน และ (๔) วิถีปฏิบัติเมื่อจิตถูกชักให้เขวด้วยธรรมุจจ์ ทั้ง ๔ แนวทางนี้เป็นต้นแบบของกัมมัฏฐาน ๒ วิธี คือ สมถยานและวิปัสสนายาน ซึ่งต้องอาศัยหลักปฏิบัติเพื่อการบรรลุธรรม คือ โพธิปักขิยธรรม นอกจากนี้เกณฑ์ที่ใช้แบ่งระดับของการบรรลุธรรม เรียกว่าสังโยชน์ เป็นตัวแบ่งระดับของพระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี และพระอรหันต์ วิธีการบรรลุพระอรหันต์ หลังจากการ

การนำเสนอเรื่องสมาธิกับการบรรลุนิพพาน พบว่าการฝึกสมาธิเป็นส่วนหนึ่งของ
วิธีปฏิบัติเพื่อบรรลุนิพพานทุกวิธี ทั้งวิธีที่เรียกสมถปัพพังคมวิปัสสนา(วิปัสสนามีสมถะนำหน้า)
วิปัสสนापुพพังคมสมถะ(สมถะมีวิปัสสนานำหน้า) ยุคินทสมถวิปัสสนา(สมถะและวิปัสสน
คู่กัน) และธัมมทัจจวิคคิตมานัส(วิธีปฏิบัติเมื่อจิตถูกชักให้เขวด้วยธรรมมุจฺจ) นอกจากนี้สมาธิ
ยังสามารถนำมาเป็นอุปกรณ์ของวิธีปฏิบัติเพื่อบรรลุนิพพาน ไม่เพียงเท่านั้นสมาธิยังสามารถเชื่อมโยง
เข้ากับหลักปฏิบัติเพื่อบรรลุนิพพานซึ่งมีชื่อว่า โพธิปักขิยธรรม หลังจากนั้นหากการพิจารณาสมาธิมุ่ง
สู่ขณะบรรลุนิพพาน จะพบว่า สมาธิเป็นองค์ธรรมขณะบรรลุนิพพาน กล่าวคือ ในขณะบรรลุนิพพาน
จะต้องมีสมาธิเป็นองค์ธรรมหนึ่งที่ปฏิบัติการอยู่ สมาธิยังเกี่ยวข้องกับระดับของการบรรลุนิพพาน
กล่าวคือ พระโสดาบันและพระสกทาคามี มีระดับสมาธิพอประมาณ ส่วนพระอนาคามีและ
พระอรหันต์ มีระดับสมาธิที่สมบูรณ์ ท่านทั้งสองสามารถเข้าผลสมาบัติขั้นสูงคือนิโรธสมาบัติได้
ซึ่งเป็นปฏิปทาของวิธีปฏิบัติของพระสมณยานิก ยกเว้นพระอนาคามีกับพระอรหันต์ที่เป็น
สุขวิปัสสกะเข้านิโรธสมาบัติไม่ได้ นอกจากนั้นสมาธิยังมีผลทำให้ผู้บรรลุนิพพานได้อภิญญา ๖ ซึ่ง
พระอรหันต์ทุกท่านต้องได้ ข้ออาสวัคชญาณ ส่วนข้ออื่น พระอรหันต์จะได้แตกต่างกันออกไป
ขึ้นกับการฝึกฝนสมาธิที่ชำนาญต่างกัน โดยนำเสนอกรณีตัวอย่าง เช่นพระนางสามาวดี นางอุตตรา
อุบาสิกา พระสารีบุตร พระจฬป็นถก ธัมมิกอุบาสิกา พระอนนทะ และพระโมคคัลลานะ

Thesis Title : An Analytical Study of the Concentration (Samādhi) and the Attainment of the Dhamma in Theravāda Buddhism.

Researcher : Ms. Onpakkapa Thongkrachangnetr

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee:

: Asst. Prof. Dr. Phra Suthitthammanuvat, Pali IX, M.A. Ph.D.

: Phramaha Boonlert Dhammadassi, Pali VIII, B.A., M.A.

: Dr. Nunthapol Rodjanagason, B.Eng, M.A., Ph.D.

Date of Graduation : February 24, 2013

ABSTRACT

This Thesis is of 3 objectives , namely :- (1) to study the Concentration (Samādhi) in the Theravāda Buddhist Scriptures, (2) to study the Attainment of the Dhamma in the Theravāda Buddhist Scriptures and (3) to propose the Concentration (Samādhi) and the Attainment of the Dhamma in Theravāda Buddhism.

From the study, it is found that the Concentration (Samādhi), in term of vocabulary means the Dhamma that calm the restless mind down to a tranquility state, the Concentration (Samādhi), in term of dissertation means the condition of one – pointedness of mind. The concentration is divided into many kinds according its types, characteristics, duties, appearing manners and standards. In the commentary scriptures, the concentration is divided into 3 levels, namely :-the momentary one, the access one and the attainment one. The concentration will be of the concerned Dhamma groups which the most interested ones are : the Nivaranas (the Hindrances) - the Obstacles of the Concentration (Samādhi) , the Concentration (Samādhi) is parts of the threefold learning, and the Concentration in relation with the Doctrinal Groups, Bodhipakkhiyadhammas. Moreover the Concentration practiser will obtain several merit benefits. This study has concentrated mainly on the Abhiññā.

The attainment of the Dhammas in Theravāda Buddhism means to achieve, to reach, to succeed, to realize the Dhammas in Theravāda. The attainment is significant because it is the topmost destination of Theravāda Buddhism that is Nibbana. . There are 4 methods of

practice to attain the Dhammas, namely:- (1) the Vipassanā Bhāvanā led by Samatha Bhāvanā, (2) the Samatha Bhāvanā led by Vipassanā Bhāvanā, (3) Samatha Bhāvanā and Vipassanā Bhāvanā are practiced together and (4) the method of practice when the mind is controlled to go wrong (Dhammuddhacca). The above mentioned 4 methods are the foundations of the 2 ways of concentration practices : Samatha Bhāvanā and Vipassanā Bhāvanā. Either of both ways requires the same principles for attainment of the Dhammas that is Bodhipakkhiyadhammas. Moreover, there is a rule used for dividing the level of Dhamma attainment in Theravāda Buddhist Scriptures called Samyojana which is the division of the levels of Sotāpanna, Sakadāgamī, Anāgāmī and Arahanta. The result received from the practice of Concentration (Samādhi) will cause the practiser to receive the special ability after attaining the Dhamma called Six Abhiññās. i.e. (1) magical powers, (2) divine ear, (3) penetration of the minds of others, (4) remembrance of former existences, (5) divine eye and (6) knowledge of the exhaustion of all mental intoxicants.

From the view point about the analysis of the Concentration (Samādhi) and the attaining of the Dhammas, it is for end that the concentration is a part of every methods of practice to attain the Dhammas, namely :- the Vipassanā Bhāvanā led by Samatha Bhāvanā, Samatha Bhāvanā led by Vipassanā Bhāvanā, Samatha Bhāvanā and Vipassanā Bhāvanā practiced together and the method of practice when the mind is controlled to go wrong. Moreover the Concentration (Samādhi) is applied as tools or instruments of methods of practice to attain the Dhammas. Concentration (Samā) is also related to the principles for attainment of the Dhammas that is Bodhipakkhiyadhammas. In considering the moment of approaching the attainment of the Dhammas, it is found that Concentration (Samādhi) is the Doctrinal organ at the moment of attaining the Dhamma. In other words, at the moment of attaining the Dhamma there must be Concentration (Samādhi) as the Doctrinal Organ. The Concentration (Samādhi) is of importance to the attaining of the Dhammas at different levels. It is found that the levels of Sotāpanna and Sakadāgamī, are those who attain the suitable concentrations and can attain the low concentration, but they cannot attain Nirodhasamāpatti. Regarding Anāgāmī and Arahanta, they will be at the complete levels of concentration and they can attain Nirodhasamāpatti, which is the practice of the Samathayānika, but the Anāgāmī and the Arahanta who practice in the form of Sikkhavi-passaka cannot enter Nirodhasamāpatti. The Six Abhiññās are the results of the arising

of the concentration and the attaining of the Dhamma. All the Arahantas shall obtain the knowledge of the exhaustion of all mental intoxicants, but other super knowledges may be different depending on the methods of practice. This study has presented several case studies i.e. Sāmāvatī, Uttarā, Ven Sārīputta, Ven Culapanthaka, Dhammika Upāsaka, Ven Anuruddha, Ven Moggallāna.

กิตติกรรมประกาศ

ขอนอบน้อมพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระธรรมและพระอริยสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคซึ่งยังผลให้พระพุทธศาสนาดำรงอยู่คู่โลกมาจนถึงทุกวันนี้ด้วยวิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลงได้เพราะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากบุคคลหลายฝ่ายผู้วิจัยขออนุวาทระบุนามท่านเหล่านั้นเพื่อแสดงความขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้

พระสุธีธรรมานุวัตร (เทียบ สิริญาโณ/มาลัย) ผศ.ดร.,ป.ธ.๘,M.A.,Ph.D. คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่กรุณาให้คำแนะนำวิธีการแก้ปัญหาต่างๆ ที่เป็นประโยชน์กับงานวิจัย

พระมหาบุญเลิศ ฐมมทสฺสี ป.ธ.๘,พธ.บ.,พธ.ม.(ธรรมนิเทศ) อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ชี้แนะวิธีการทำงานวิจัยรวมถึงแนะนำและให้ยืมหนังสือที่เกี่ยวข้องในการค้นคว้า

ดร.นันทพล โรจนโกศล วศ.บ., พธ.ม., พธ.ด. อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้แนะนำการเขียนวิจัย ควบคุมให้คำปรึกษา และช่วยแก้ไขรายละเอียดต่างๆ ในการทำวิจัย ซึ่งเปรียบได้กับที่เลี้ยงในการทำวิจัย

พระเดชพระคุณ พระเมธีรัตนคิลก (จรรยา ชินวิโส) ดร. ในฐานะประธานกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ และ ดร. วุฒินันท์ กันทะเดียน กรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ที่ให้ความเมตตา ตรวจสอบ แนะนำ แก้ไขขั้นสุดท้าย จนวิทยานิพนธ์แล้วเสร็จสมบูรณ์

พระเทพญาณมงคล (เสริมชัย ชลมงคล) น.ธ.เอก, ป.ธ.๖, รบ.ม, พธ.ด.(กิตติมศักดิ์) อาจารย์สอนกัมมัฏฐานของผู้วิจัยประจำวัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายาราม จ.ราชบุรี ที่กรุณาให้คำแนะนำ ให้เอกสารที่มีประโยชน์ รวมถึงตรวจสอบงานวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้ถูกต้อง และตรงกับพระไตรปิฎก

พระมหาภัทร วิริยงฺกุโร (พิริยะอังกูร) อาจารย์สอนกัมมัฏฐานสายวัดปากน้ำภามีย์เจริญ ที่ให้คำแนะนำการปฏิบัติ มาเทียบเคียงกับพระไตรปิฎก เพื่อให้เกิดความถูกต้อง

พระครูใบฎีกาสันน ทयरฺโข ที่กรุณาแนะนำเอกสารวิชาการและวิทยานิพนธ์ที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัย ตลอดจนอำนวยความสะดวกในการติดต่อประสานงานกับบัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ครูบาอาจารย์สายปฏิบัติธรรมต่างๆ ที่ข้าพเจ้าได้เรียนขอความรู้

ดร.ประพันธ์ ศุภสร ป.ธ.๑, พธ.บ., พธ.ด. ที่กรุณาตอบแบบสัมภาษณ์ และให้คำปรึกษาในการจัดการเนื้อหาการนำเสนอ

ดร. แม่จิกฤษณา รักษาโถม บศ.ธ, ศศ.บ., พธ.ม., พธ.ด. ที่กรุณาตอบแบบสัมภาษณ์ และให้คำแนะนำในการค้นคว้าเกี่ยวกับพระอภิธรรมปิฎก

ผศ.รังษิ สุทนต์ ป.ธ.ธ, พธ.ม. แนะนำให้คำปรึกษาการค้นคว้าพระไตรปิฎก และตรวจสอบนิยามคำศัพท์บาลีที่ใช้ในวิทยานิพนธ์ ให้ตรงกับความหมายภาษาไทย

คุณอุทัย ภัทรสุข ที่ให้คำแนะนำ เอื้อเพื่อให้ความช่วยเหลือทุกเรื่องในการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้

คุณอภิสร มีผล เป็นแรงผลักดัน และช่วยเหลือที่פקในการเขียนวิทยานิพนธ์ แก่ผู้วิจัย ด้วยจิตเมตตาตลอดมา

เพื่อนนิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิตทุกท่านที่กรุณาเอื้อเพื่อให้ความช่วยเหลือในการอ่านทวนวิทยานิพนธ์ และเป็นกำลังใจให้ผู้วิจัยมุ่งมั่นในการเขียนงานให้สำเร็จ

เจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัยทุกท่านประสานงานและให้ความช่วยเหลือ

ญาติสายโลหิต เพื่อนฝูงทั้งทางโลก ทางธรรม และผู้มีอุปการคุณทุกท่าน ที่ได้ให้ความเอื้อเพื่อ ช่วยเหลือ เป็นกำลังใจ และสนับสนุนผู้วิจัยด้วยจิตเมตตาตลอดมา

ความสำเร็จของวิทยานิพนธ์นี้ ขอนอบน้อมเป็นพุทธบูชาแด่พระรัตนตรัย และผู้วิจัยขออุทิศถวายเป็นเครื่องสักการะบูชาแด่พระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) วัดปากน้ำภาษีเจริญ ที่เป็นแรงบันดาลใจสูงสุดของผู้วิจัย และครูบาอาจารย์ผู้มีพระคุณทุกท่าน รวมถึงคุณพ่อประคิษฐ์ คุณแม่สายบัว ทองกระจ่างเนตร ผู้ให้ทุกอย่าง หากมีความผิดพลาดใดเกิดขึ้น ก็สืบเนื่องจากความรู้ภูมิธรรมของผู้วิจัยอาจอ่อนค้อยปัญญา จึงกราบขอขมาต่อพระรัตนตรัย และกราบขอภัยท่านผู้รู้และยินดีน้อมรับคำแนะนำสั่งสอนจากทุกท่านด้วยกุศลจิตทุกประการ

นางสาวอรภัคภา ทองกระจ่างเนตร

๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	ฅ
สารบัญแผนภาพ	ฎ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฐ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ขอบเขตการวิจัย	๓
๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๓
๑.๕ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	๓
๑.๖ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๔
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย	๖
๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๘
๑.๙ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๕
บทที่ ๒ สมมติในพระพุทธศาสนาเถรวาท	๑๐
๒.๑ นิยามและความหมายของสมมติ	๑๑
๒.๑.๑ นิยามตามรูปศัพท์	๑๑
๒.๑.๒ นิยามตามความหมาย	๑๑
๒.๒ ประเภทของสมมติ	๑๒
๒.๒.๑ ประเภทของสมมติที่จำแนกโดยลักษณะ	๑๒
๒.๒.๒ ประเภทของสมมติที่จำแนกโดยหน้าที่	๑๓
๒.๒.๓ ประเภทของสมมติที่จำแนกโดยอาการที่ปรากฏ	๑๓
๒.๒.๔ ประเภทของสมมติที่จำแนกโดยเหตุใกล้ที่สุด	๑๕
๒.๓ ระดับของสมมติ	๑๖
๒.๔ สมมติกับหมวดธรรมที่เกี่ยวข้อง	๑๘

๒.๔.๑ นิเวศน์เป็นอุปสรรคของสมาธิ	๑๕
๒.๔.๒ สมาธิเป็นส่วนหนึ่งของไตรสิกขา	๒๐
๒.๔.๓ สมาธิกับโพธิปักขิยธรรม	๒๒
๒.๕ อานิสงส์จากการฝึกสมาธิ	๔๐
บทที่ ๓ การบรรลุธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท	๔๑
๓.๑ นิยาม และความหมายของการบรรลุธรรม	๔๑
๓.๒ ความสำคัญของการบรรลุธรรม	๔๓
๓.๓ วิธีการปฏิบัติเพื่อเข้าถึงการบรรลุธรรม	๔๔
๓.๓.๑ วิปัสสนามีสมณะนำหน้า	๔๔
๓.๓.๒ สมณะมีวิปัสสนาหน้า	๔๕
๓.๓.๓ สมณะและวิปัสสนาคู่กัน	๔๖
๓.๓.๔ วิธีปฏิบัติเมื่อจิตถูกชักให้เขวด้วยธรรมุจจ	๔๖
๓.๔ หลักปฏิบัติเพื่อการบรรลุธรรม	๕๑
๓.๕ ระดับของการบรรลุธรรม	๕๒
๓.๕.๑ เกณฑ์ที่ใช้แบ่งระดับของการบรรลุธรรม(สังโยชน์)	๕๒
๓.๕.๒ พระโสดาบัน	๕๕
๓.๕.๓ พระสกทาคามี	๖๐
๓.๕.๔ พระอนาคามี	๖๐
๓.๕.๕ พระอรหันต์	๖๑
๓.๖ ความสามารถพิเศษหลังจากการบรรลุธรรม	๖๒
๓.๖.๑ อิทธีวิธี	๖๓
๓.๖.๒ ทิพยโสด	๖๓
๓.๖.๓. เจโตปริยญาณ	๖๓
๓.๖.๔. ปุพเพนิวาสานุสติญาณ	๖๕
๓.๖.๕ จุตูปปาตญาณ	๖๖
๓.๖.๖ อาสวักขยญาณ	๖๗
บทที่ ๔ สมาธิกับการบรรลุธรรม	๖๘
๔.๑ สมาธิกับวิธีปฏิบัติเพื่อบรรลุธรรม	๖๘
๔.๑.๑ การฝึกให้เกิดสมาธิเป็นส่วนหนึ่งของวิธีปฏิบัติเพื่อการบรรลุธรรม	๖๘

๔.๑.๒ วิธีปฏิบัติเพื่อการบรรลุธรรมสามารถนำสมาธิมาเป็นอุปกรณ์	๗๓
๔.๒ สมาธิกับหลักปฏิบัติเพื่อการบรรลุธรรม	๗๔
๔.๒.๑ หลักปฏิบัติเพื่อบรรลุธรรมแบบสติปัฏฐาน ๔ เป็นปัจจัยให้เกิดสมาธิ	๗๔
๔.๒.๒ หลักปฏิบัติเพื่อบรรลุธรรมแบบสัมมปชาน ๔ อุดหนุนสมาธิ	๗๔
๔.๒.๓ หลักปฏิบัติเพื่อบรรลุธรรมแบบอิทธิบาท เป็นข้อปฏิบัติให้เกิดสมาธิ	๗๔
๔.๒.๔ หลักปฏิบัติเพื่อบรรลุธรรมแบบอินทรีย์ ๕ และพละ ๕ มีสมาธิเป็น ส่วนหนึ่ง	๗๕
๔.๒.๕ หลักปฏิบัติเพื่อบรรลุธรรมแบบโพชฌงค์ ๗ มีสมาธิเป็นส่วนหนึ่ง	๗๕
๔.๒.๖ หลักปฏิบัติเพื่อบรรลุธรรมแบบอริยมรรค มีสมาธิเป็นส่วนหนึ่ง	๗๖
๔.๓ สมาธิเป็นองค์ธรรมขณะบรรลุธรรม	๗๗
๔.๔ สมาธิกับระดับของการบรรลุธรรม	๗๘
๔.๕ ความสามารถพิเศษหลังจากบรรลุธรรมเป็นผลพลอยได้จากสมาธิ	๘๑
๔.๖ กรณีศึกษาผู้บรรลุธรรมที่เกี่ยวข้องกับฤทธิ์ที่มีสมาธิปกป้อง	๘๓
๔.๖.๑ กรณีศึกษาพระนางสามาวดีในเรื่องฤทธิ์ที่มีสมาธิปกป้อง	๘๓
๔.๖.๒ กรณีศึกษานางอุตตราอุบาสิกาในเรื่องฤทธิ์ที่มีสมาธิปกป้อง	๘๔
๔.๖.๓ กรณีศึกษาพระสารีบุตรในเรื่องฤทธิ์ที่มีสมาธิปกป้อง	๘๕
๔.๗ กรณีศึกษาเรื่องความสามารถพิเศษหลังจากการบรรลุธรรมกับสมาธิ	๘๘
๔.๗.๑ กรณีศึกษาพระจุฬปันทกที่แสดงให้เห็นถึงเรื่องอิทธิวิธีกัมกับสมาธิ	๘๘
๔.๗.๒ กรณีศึกษาธัมมิกอุบาสกที่แสดงให้เห็นถึงเรื่องทิพยโสดกัมกับสมาธิ	๙๐
๔.๗.๓ กรณีศึกษาพระอนุรุทธะที่แสดงให้เห็นถึงเรื่องเจโตปริยญาณกับสมาธิ	๙๑
๔.๗.๔ กรณีศึกษาพระสารีบุตรที่แสดงให้เห็นถึงเรื่องปุพเพนิวาสานุสสติญาณ กับสมาธิ	๙๓
๔.๗.๕ กรณีศึกษาพระโมคคัลลานะที่แสดงให้เห็นถึงเรื่องจุตูปปาตญาณ กับสมาธิ	๙๔
๔.๗.๖ กรณีศึกษาพระสารีบุตรที่แสดงให้เห็นถึงเรื่องอาสวักขญาณกับสมาธิ	๙๖
บทที่ ๕ บทสรุป และข้อเสนอแนะ	๙๘
๕.๑ บทสรุป	๙๘
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๑๐๑

บรรณานุกรม

๑๐๒

ประวัติผู้วิจัย

๑๐๘

สารบัญแผนภาพ

เรื่อง

หน้า

แผนภาพที่ ๑ : แผนภาพแสดงความสัมพันธ์อริบุคคล(ทักษิณไขบุคคล)
พร้อมด้วยไตรสิกขาและสังโยชน์ที่ละได้

๗๘

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

การใช้อักษรย่อ

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎก- อรรถกถา-ฎีกา ภาษาบาลี พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยอรรถกถาภาษาไทยฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัยและสหททวิเสสเรียงตามกัมภีร์ดังนี้

พระวินัยปิฎก

วิ.มหา. (บาลี)	=	วินยปิฎก	มหาวิภังคปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.มหา. (ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.ม. (บาลี)	=	วินยปิฎก	มหาวคคปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.ม. (ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.จู. (ไทย)	=	วินัยปิฎก	จูฬวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.สี. (บาลี)	=	สุตตนต์ปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขณวคคปาติ	(ภาษาบาลี)
ที.สี. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ม. (บาลี)	=	สุตตนต์ปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวคคปาติ	(ภาษาบาลี)
ที.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา. (บาลี)	=	สุตตนต์ปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิกวคคปาติ	(ภาษาบาลี)
ที.ปา. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิกววรรค	(ภาษาไทย)
ม.มู. (บาลี)	=	สุตตนต์ปิฎก	มชฺฉิมนิกาย	มุลปณณาสกปาติ	(ภาษาบาลี)
ม.มู. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มชฺฉิมนิกาย	มูลปณณาสก	(ภาษาไทย)
ม.ม. (บาลี)	=	สุตตนต์ปิฎก	มชฺฉิมนิกาย	มชฺฉิมปณณาสกปาติ	(ภาษาบาลี)
ม.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มชฺฉิมนิกาย	มชฺฉิมปณณาสก	(ภาษาไทย)
ม.อุ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มชฺฉิมนิกาย	อุปริปณณาสก	(ภาษาไทย)
ส.ส. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
ส.นิ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	นิทานวรรค	(ภาษาไทย)
ส.ข. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	ขันธวารวรรค	(ภาษาไทย)

ลั.สพ. (บาลี)	=	สุตตนต์ปิฎก	สังยุตตนิกาย	สพายนวคฺคปาติ (ภาษาบาลี)
ลั.สพ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สพายนวรรค (ภาษาไทย)
ลั.ม. (บาลี)	=	สุตตนต์ปิฎก	สังยุตตนิกาย	มหาวารวคฺคปาติ (ภาษาบาลี)
ลั.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	มหาวารวรรค (ภาษาไทย)
อง.เอกก. (บาลี)	=	สุตตนต์ปิฎก	องฺคฺคตฺรนิคาย	เอกกนิปาตปาติ (ภาษาบาลี)
อง.เอกก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคฺคตฺรนิคาย	เอกกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.ทุก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคฺคตฺรนิคาย	ทุกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.ติก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคฺคตฺรนิคาย	ติกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.จตุกก. (บาลี)	=	สุตตนต์ปิฎก	องฺคฺคตฺรนิคาย	จตุกกนิปาตปาติ (ภาษาบาลี)
อง.จตุกก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคฺคตฺรนิคาย	จตุกกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.ปญจก. (บาลี)	=	สุตตนต์ปิฎก	องฺคฺคตฺรนิคาย	ปญจกนิปาตปาติ (ภาษาบาลี)
อง.ปญจก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคฺคตฺรนิคาย	ปญจกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.สตุตก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคฺคตฺรนิคาย	สัตตกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.อฏฐก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคฺคตฺรนิคาย	อฏฐกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.นวก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคฺคตฺรนิคาย	นวกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.ทสก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคฺคตฺรนิคาย	ทสกนิบาต (ภาษาไทย)
ขุ.ธ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิคาย	ธรรมบท (ภาษาไทย)
ขุ.อุ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิคาย	อุทาน (ภาษาไทย)
ขุ.อิติ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิคาย	อิติวุตตกะ (ภาษาไทย)
ขุ.วิ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิคาย	วิมานวัตถุ (ภาษาไทย)
ขุ.ชา.จตุกก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิคาย	จตุกกนิบาต ชาดก (ภาษาไทย)
ขุ.ม. (บาลี)	=	สุตตนต์ปิฎก	ขุทฺทกนิคาย	มหานิทฺเทสปาติ (ภาษาบาลี)
ขุ.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิคาย	มหานิทเทศ (ภาษาไทย)
ขุ.ป. (บาลี)	=	สุตตนต์ปิฎก	ขุทฺทกนิคาย	ปฏิสัมภิตามคฺคปาติ (ภาษาบาลี)
ขุ.ป. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิคาย	ปฏีสัมภิตามวรรค (ภาษาไทย)
ขุ.อป. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิคาย	อปทาน (ภาษาไทย)
ขุ.พุทธ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิคาย	พุทธวงศ์ (ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.สง. (บาลี)	=	อภิธมฺมปิฎก	ธมฺมสงฺคณิปาติ	(ภาษาบาลี)
อภิ.สง. (ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก	ธรรมสังคณี	(ภาษาไทย)
อภิ.วิ. (บาลี)	=	อภิธมฺมปิฎก	วิภงฺกปาติ	(ภาษาบาลี)
อภิ.วิ. (ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก	วิภังค์	(ภาษาไทย)
อภิ.ป. (ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก	ปุคคลบัญญัติ	(ภาษาไทย)

ปกรณ์วิเสส

วิสุทฺธิ. (บาลี)	=	วิสุทฺธิมคฺคปกรณ์		(ภาษาบาลี)
วิสุทฺธิ. (ไทย)	=	วิสุทฺธิมรรคปกรณ์		(ภาษาไทย)

อรรถกถาพระวินัยปิฎก

วิ.ม.อ.(บาลี)	=	วินยปิฎก	สมนฺตปาสาทิกา มหาวคฺคอฏฺฐกถา	(ภาษาบาลี)
วิ.ม.อ.(ไทย)	=	วินยปิฎก	สมันตปาสาทิกา มหาวรรคอรรถกถา	(ภาษาไทย)

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก

ที.สี.อ. (บาลี)	=	ทีฆนิกาย	สุมฺงฺคฺลวิลาสิณี	สีลภฺขณฺวคฺคอฏฺฐกถา	(ภาษาบาลี)
ที.ม.อ.(บาลี)	=	ทีฆนิกาย	สุมฺงฺคฺลวิลาสิณี	มหาวคฺคอฏฺฐกถา	(ภาษาบาลี)
ที.ม.อ.(ไทย)	=	ทีฆนิกาย	สุมฺงฺคฺลวิลาสิณี	มหาวรรคอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ม.ม.อ.(บาลี)	=	มชฺฌนิมฺนิกาย	ปปฺปญฺจสุทฺธิ	มฺูลปณฺณาสกอฏฺฐกถา	(ภาษาบาลี)
ม.ม.อ.(ไทย)	=	มัชฌนิมฺนิกาย	ปปัญจสุทฺธิ	มูลปัญญาสกัฏฐกถา	(ภาษาไทย)
ม.อ.อ.(บาลี)	=	มชฺฌนิมฺนิกาย	ปปฺปญฺจสุทฺธิ	อุปริปณฺณาสกอฏฺฐกถา	(ภาษาบาลี)
สํ.สพ.อ.(บาลี)	=	สํยุตฺตนิกาย	สารตฺถปฺปกาสิณี	สพายตนวคฺคอฏฺฐกถา	(ภาษาบาลี)
สํ.ม.อ.(บาลี)	=	สํยุตฺตนิกาย	สารตฺถปฺปกาสิณี	มหาวคฺคอฏฺฐกถา	(ภาษาบาลี)
องฺ.เอกก.อ. (บาลี)	=	องฺคฺตฺตรนิกาย	มโนรธปฺรูณี	เอกกนิปาตอฏฺฐกถา	(ภาษาบาลี)
องฺ.เอกก.อ. (ไทย)	=	อังคฺตฺตรนิกาย	มโนรธปฺรูณี	เอกกนิบาตอรรถกถา	(ภาษาไทย)
องฺ.จตุกก.อ. (บาลี)	=	องฺคฺตฺตรนิกาย	มโนรธปฺรูณี	จตุกกนิปาตอฏฺฐกถา	(ภาษาบาลี)
องฺ.สตุตท.อ. (ไทย)	=	อังคฺตฺตรนิกาย	มโนรธปฺรูณี	สัตตกนิบาตอรรถกถา	(ภาษาไทย)

อง.เอกาทศก.อ. (บาลี)	=	องคฺตุตฺรณิกายมโนรลปฺรณิ	เอกทศกนิปาทอฏฺฐกถา	(ภาษาบาลี)
จุ.ธ.อ. (บาลี)	=	จุททกนิกาย	ธมฺมปทอฏฺฐกถา	(ภาษาบาลี)
จุ.ธ.อ. (ไทย)	=	จุททกนิกาย	ธรรมบทอรรถกถา	(ภาษาไทย)
จุ.อุ.อ. (บาลี)	=	จุททกนิกาย	ปรมตฺถทีปนี อูทานอฏฺฐกถา	(ภาษาบาลี)
จุ.อิติ.อ. (บาลี)	=	จุททกนิกาย	ปรมตฺถทีปนี อิติวุตฺตอฏฺฐกถา	(ภาษาบาลี)
จุ.สุ.อ. (ไทย)	=	จุททกนิกาย	ปรมตฺถโชติกา สุตตนิบาตอรรถกถา	(ภาษาไทย)
จุ.เถร.อ. (บาลี)	=	จุททกนิกาย	ปรมตฺถทีปนี เถรคาถาอฏฺฐกถา	(ภาษาบาลี)
จุ.เถร.อ. (ไทย)	=	จุททกนิกาย	ปรมตฺถทีปนี เถรคาถาอรรถกถา	(ภาษาไทย)
จุ.ชา.นวก.อ. (บาลี)	=	จุททกนิกาย	นวกนิปาท ชาตกอฏฺฐกถา	(ภาษาบาลี)
จุ.ม.อ. (บาลี)	=	จุททกนิกาย	สทฺธมฺมปฺปชฺโชติกา มหานิทฺเทสอฏฺฐกถา	(ภาษาบาลี)
จุ.ม.อ. (ไทย)	=	จุททกนิกาย	สัทธัมมปฺปชโชติกา มหานิเทศอรรถกถา	(ภาษาไทย)
จุ.ป.อ. (บาลี)	=	จุททกนิกาย	สทฺธมฺมปฺปชฺปฏิบัติสมฺภิตามคฺคอฏฺฐกถา	(ภาษาบาลี)

อรรถกถาพระอภิธรรมปิฎก

อภิ.สงฺ.อ.(บาลี)	=	อภิธมฺมปิฎก	ธมฺมสงฺคณิ	อฏฺฐสาลินีอฏฺฐกถา	(ภาษาบาลี)
อภิ.สงฺ.อ.(ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก	ธมฺมสังคณิ	อัฐสาลินีอรรถกถา	(ภาษาไทย)
อภิ.ปญจ.อ. (บาลี)	=	อภิธมฺมปิฎก	ปญจปกรณอฏฺฐกถา		(ภาษาบาลี)

อรรถกถาปกรณ์วิเสส

สงฺคห(บาลี)	=	อภิธมฺมตฺถสงฺคห		(ภาษาบาลี)
สงฺคห(ไทย)	=	อภิธมฺมตฺถสังคหะ		(ภาษาไทย)

ฎีกาพระวินัยปิฎก

สารตฺถ.ฎีกา(บาลี)	=	สารตฺถทีปนีฎีกา		(ภาษาบาลี)
-------------------	---	-----------------	--	------------

ฎีกาพระสุตตันตปิฎก

ที.ปา.ฎีกา (บาลี)	=	ทีฆนิกาย ลินตฺตอปฺปกาลิณี ปาฎิกวคฺคฎีกา		(ภาษาบาลี)
อง.ทศก.ฎีกา (บาลี)	=	องคฺตุตฺรณิกาย ทศกนิปาทฎีกา		(ภาษาบาลี)

ฎีกาปกครองวิเสศ

วิสุทธิ.ฎีกา(บาลี)	=	ปรมัตถมณฺหุสา วิสุทธิมคฺคมหาฎีกา	(ภาษาบาลี)
วิสุทธิ.ฎีกา(ไทย)	=	ปรมัตถมณฺหุสา วิสุทธิมรรคมหาฎีกา	(ภาษาไทย)
วิภาวินี.(บาลี)	=	อภิธมฺมตฺถวิภาวินีฎีกา	(ภาษาบาลี)
วิภาวินี.(ไทย)	=	อภิธมมัตถวิภาวินีฎีกา	(ภาษาไทย)
ปรมตฺถ.(ไทย)	=	ปรมัตถทีปนีอภิธมมัตถสังคหะฎีกา	(ภาษาไทย)

คัมภีร์ลัทธิทวิเสศ

อภิธาน.ฎีกา (บาลี)	=	อภิธานปฺปทีปิกาฎีกา	(ภาษาบาลี)
สทฺท.ชาตุ. (ไทย)	=	ลัทธิทนีติปกรณํ ชาตุมาลา	(ภาษาไทย)

การใช้หมายเลขย่อ

พระไตรปิฎกภาษาบาลี จะแจ้งเล่มข้อ หน้า เช่น อญ.ฉกฺก.(บาลี) ๒๒/๔๐/๓๒๖ หมายถึง สุตตนฺตปิฎก อญฺจุตฺตรนิกาย ฉกฺกนิปาตปาติ เล่ม ๒๒ ข้อ ๔๐ หน้า ๓๒๖ ฉบับมหาจุฬาฯปิฎก

อรรถกถา-ฎีกา ภาษาบาลี จะแจ้งเล่ม หน้า ที่ไม่จัดเป็นลำดับเล่ม จะแจ้ง หน้า เช่น อญ.เอกก.อ. (บาลี) ๑/๒๕๗ หมายถึง มโนรทปฺรณีอญฺจุตฺตรนิกาย เอกกนิปาตอฏฺฐกถา เล่ม ๑ หน้า ๒๕๗ ฉบับมหาจุฬาฯอฏฺฐกถาและอญ.เอกก.ฎีกา (บาลี) ๑/๒๕๗ อญฺจุตฺตรนิกาย เอกกนิปาตฎีกา เล่ม ๑ หน้า ๒๕๗ ฉบับมหาจุฬาฎีกา

วิสุทธิมคฺคปกรณจะแจ้งเล่มข้อ หน้าเช่นวิสุทธิ.(บาลี)๒/๔๕๕/๕๕หมายถึงวิสุทธิมคฺคปกรณเล่ม๒ข้อ ๔๕๕หน้า๕๕ฉบับมหาจุฬาฯปกรณวิเสโส

อรรถกถาปกครองวิเสศภาษาบาลียกเว้นสจฺจสฺสขเปจะแจ้งเล่ม หน้า ที่ไม่จัดเป็นลำดับเล่ม จะแจ้ง หน้า เช่นสจฺคห (บาลี) ๑หมายถึง อภิธมฺมตฺถสจฺคหหน้า๑ฉบับมหาจุฬาฯปกครองวิเสโส

ฎีกาปกครองวิเสศภาษาบาลียกเว้นปรมตฺถมณฺหุสา วิสุทธิมคฺคมหาฎีกากับ อภิธมฺมตฺถวิภาวินีฎีกา อตฺถโยชนา จะแจ้งเล่ม หน้า ที่ไม่จัดเป็นลำดับเล่ม จะแจ้ง หน้า เช่นมณฺนิสาร.ฎีกา(บาลี) ๑/๒ หมายถึง มณฺนิสารมณฺหุสาฎีกาเล่ม๑ หน้า ๒ ฉบับมหาจุฬาฯปกครองวิเสโส

ปรมัตถมัญชสา วิสุทธิมคฺคมหาฎีกา จะแจ้งเล่มข้อ หน้า เช่น วิสุทธิมหาฎีกา(บาลี) ๑/๓๕๔/๕๔๓ หมายถึง ปรมัตถมัญชสา วิสุทธิมคฺคมหาฎีกา เล่ม๑ ข้อ ๓๕๔ หน้า ๕๔๓ ฉบับมหาจุฬาปนกรณวิเสโส

อภิธมฺมตฺถวิภาวีนีฎีกา อตฺถโยชนา จะแจ้งภาค หน้า เช่น วิภาวีนี.โยชนา (บาลี) ๑/๑๘๕ หมายถึง อภิธมฺมตฺถวิภาวีนีฎีกา อตฺถโยชนา ภาค๑ หน้า ๑๘๕ ฉบับมหายานมหาวิทยาลัย

พระไตรปิฎกภาษาไทย จะแจ้งเล่ม ข้อ หน้า เช่น อัง.นกก. (ไทย)๒๒/๔๐/๓๒๖ หมายถึง สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย นกกนิบาต เล่ม ๒๒ ข้อ ๔๐ หน้า ๓๒๖ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

อรรถกถาภาษาไทย ในกรณีเลข ๓ ตอน หมายถึง การแจ้งเล่ม ภาค หน้า เช่น อัง.เอกก.อ.(ไทย)๑/๒/๕๗-๘๑ หมายถึง มโนรปฺปฎิ อังคุตตรนิกาย เอกนิบาตอรรถกถาแปล เล่มที่ ๑ ภาคที่ ๒ หน้า ๕๗-๘๑ ฉบับมหายานมหาวิทยาลัยในกรณีเลข ๔ ตอน หมายถึง การแจ้งเล่ม ภาค ตอนหน้า เช่น ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๒/๑/๑๐ หมายถึง ขุททกนิกาย ธรรมบทอรรถกถา เล่มที่ ๑ ภาคที่ ๒ ตอนที่ ๑ หน้า ๑๐ ฉบับมหายานมหาวิทยาลัย

วิสุทธิมรรคปกรณจะแจ้งข้อ หน้าเช่นวิสุทธิ. (ไทย) ๔๕๕/๗๖๑หมายถึง วิสุทธิมรรคปกรณข้อ ๔๕๕หน้า๗๖๑ฉบับแปลโดย สมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) ซึ่งจัดพิมพ์โดยTaiwan : The Coporation Body of the Buddha Educational Foundation

ปรมัตถมัญชสา วิสุทธิมรรคมหาฎีกาจะแจ้งเล่มข้อ หน้า เช่น วิสุทธิ.ฎีกา (ไทย)๑/๓๕๔/๕๔๓ หมายถึง ปรมัตถมัญชสา วิสุทธิมรรคมหาฎีกา เล่ม๑ ข้อ ๓๕๔ หน้า ๕๔๓ ฉบับแปลโดย สิริ เพ็ชรไชย

อภิธานปฺปทีปิกฎีกาจะแจ้งหน้า เช่นอภิธาน.ฎีกา (บาลี)๕๐๐ มาถึง อภิธานปฺปทีปิกฎีกา หน้า ๕๐๐ ฉบับ ๑๐๐ ปี พระมงคลเทพมุนี (หลวงพ่อดวงปากน้ำ) ซึ่งปริวรรตโดย พระศรีสุทธพิงส์ และคณะ

สัททนีติปฺปกรณ ชาติุมาลา จะแจ้งหน้า เช่น สัทท.ชาติ. (บาลี) ๓๑๓ หมายถึง สัททนีติปฺปกรณ ชาติุมาลา หน้า ๓๑๓ ฉบับภูมิพโลภิกขุ เป็นที่ระลึกในโอกาสฉลองครบ ๒๐๐ ปี แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พุทธศักราช ๒๕๒๕

สัททนีติปกรณ ชาติุมาลา จะแจ้งหน้า เช่น สัทท.ชาติ. (ไทย) ๖๑๓ หมายถึง สัททนีติปกรณ ชาติุมาลา หน้า ๖๑๓ ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตรวจชำระโดย พระธรรมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม) ตรวจชำระโดยพระมหานิมิตร ธรรมสาโร และจารย์ ธรรมดา